

УДК 636.32/38

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ОВЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГІРСЬКОКАРПАТСЬКОЇ ПОРОДИ

*Черномиз Т.О.,
Лесик О.Б.,
Похивка М.В. - Буковинський інститут АПВ НААНУ*

Постановка проблеми. У гірській і передгірській зонах Карпат вівчарство споконвіку було необхідною галуззю у веденні домашнього господарства гуцулів. Тут розводять єдину на Україні породу овець коврового напрямку з грубою і напівгрубою вовною для виробництва килимів, ліжників, ковдр тощо.

Місцеві гірськокарпатські вівці мають довгу, грубу вовну, довжиною до 25-35 см, з невеликою кількістю короткого пуху, з наявністю сухого та мертвого волосу, що робить її малоприсадною для текстильної промисловості.

Тварини низькопродуктивні з живою масою вівцематок (28-30 кг), невисоким настригом вовни в фізичній вазі (1,2-1,9 кг) і невисокоякісним м'ясом.

Питанням підвищення якості вовни та продуктивності гірськокарпатських овець займався багато вчених (Міхновський Д.К., Сулима Я.Ф., Терек В.І., Гульчий М.М., Макар І.А., Височанський Ф.Д., Гайванович С.І., Петришин М.А. та інші).

Усі роботи були присвячені поліпшенню вовнової та м'ясної продуктивності шляхом міжпородного схрещування з використанням різних порід та покращення рівня годівлі.

Більш перспективним було покращення місцевих гірськокарпатських овець плідниками цигайської породи, що сприяло збільшенню м'ясної, вовнової продуктивності та зміні типу вовни.

Результатом тривалої наполегливої, цілеспрямованої роботи колективу вчених та практиків стало створення нової української гірськокарпатської породи.

Економічні та соціальні умови останніх років в Україні привели до того, що навіть у цьому вівчарському регіоні галузь зазнала значних втрат, різко скоротилися чисельність поголів'я овець та обсяги виробництва вовни, м'яса, молока.

Відсутність державної підтримки розвитку гірського вівчарства, вкрай низькі ціни на грубу гірськокарпатську вовну та низька купівельна спроможність виробів з неї, а також зміна власності на землю спричинило кризову ситуацію в галузі і майже зникнення овець у цьому регіоні.

Крім того, змінився тип вовнового покриву тварин, він став знову наближуватись до місцевої гірськокарпатської вівці, з'явилась значна кількість овець чорного забарвлення, що не відповідає статусу української гірськокарпатської породи.

Гостро постало питання збереження в цілому регіоні гірськокарпатських овець, подальшого удосконалення вовнового покриву, підвищення

скоростиглості, відтворювальної здатності, вовнової, м'ясої та молочної продуктивності при збереженні пристосованості, невибагливості до місцевих кліматичних умов і стійкості до хвороб.

Завдання, матеріал і методика досліджень. Експериментальна частина роботи проводилась у племінних та кращих господарствах Чернівецької та Закарпатської області.

Вихідним матеріалом послужили чистопорідні плідники, вівцематки української гірськокарпатської та помісі першого покоління, одержані від схрещування буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової з кросбредною вовною з вівцями гірсько-карпатської породи. При схрещуванні використовували чистопорідних плідників буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною з живою масою 80 кг, настригом чистої вовни 4,5 кг.

Використовували вівцематок різного типу вовнового покриву чорного і білого забарвлення.

Відтворювальну здатність визначали за плодючістю, кількістю ягнят на 100 вівцематок, збереженістю молодняку до відлучення. Настриг і якість вовни вивчали за загальноприйнятими методами під час бонітування (довжина, густина, якість вовни, колір, жиропіт, міцність конституції).

Молочну продуктивність вівцематок визначали методом контрольних надоїв під час доїння. Отримані результати опрацьовано біометрично.

Результати досліджень. На Буковині в гірському та передгірному районах нараховується 12,5 тисяч голів овець української гірськокарпатської породи, які знаходяться в приватному секторі. Кращі племінні стада цих тварин розміщені у фермерських господарствах «Туку» Сторожинецького, «Горлиця-БІФ», «Топірець», «Гребінь» Путильського та в приватному Гузі І.П. Глибоцького районів Чернівецької області.

Для вдосконалення породи в напрямі підвищення продуктивних якостей, збереження вовни коврового типу та пристосованості до гірських умов розроблено стандарти або мінімальні вимоги, для овець з білою вовною (табл.1).

Таблиця 1 - Стандарт для овець української гірськокарпатської породи з білою вовною

Показник	Статеві-вікові групи			
	барани-плідники	ремонтні барани	вівце-матки	ремонтні ярки
Жива маса, кг	55	33	36	28
Настриг чистої вовни, кг	2,4	1,5	1,4	1,1
Довжина вовни, см				
ості	17	13	15	11
пуху	10	7	9	7
Коефіцієнт вовновості, г/кг	44	45	39	39
Співвідношення пухово-перехідної зони до ості	0,59	0,54	0,60	0,64

У даний час у племінних господарствах знаходиться 757 голів, з них 551 гол. або 72,8% вівцематок.

За останні роки у фермерських племінних господарствах значно покращились умови годівлі та утримання тварин, що вплинуло на рівень продуктивності (табл. 2).

Таблиця 2 - Показники продуктивності овець на племрепродукторах порівняно з стандартом

Показник	Групи							
	барани-плідники (n=22)		вівцематки (n=551)		ремонтні барани (n=26)		ремонтні ярки (n=158)	
	М ср.	± до стандарту, %	М ср.	± до стандарту, %	М ср.	± до стандарту, %	М ср.	± до стандарту, %
Жива маса, кг	56,9	+3,5	44,1	+22,5	36,0	+9,1	30,7	+9,6
Настриг чистої вовни, кг	2,9	+20,8	1,9	+35,7	1,7	+13,3	1,4	+27,3
Довжина вовни, см								
ості	20,1	+18,2	18,8	+25,3	13,5	+3,8	13,2	+20,0
пуху	11,9	+19,0	11,0	+22,2	7,9	+12,9	7,5	+7,1
Коефіцієнт вовновості, г/кг	51	+15,9	43,1	+10,5	47	+20,5	41	+5,1
Співвідношення пухово-перехідної зони до ості	0,59	-	0,59	-1,7	0,59	+9,3	0,57	+10,9

За показниками продуктивності сучасні стада овець на племфермах, завдяки цілеспрямованій селекційній роботі, підвищення рівня годівлі, переважають стандарт породи за живою масою на 22,5%, настригом вовни 35,7% довжиною ості – 25,3%, пуху 22,2%, коефіцієнту вовновості – 10,5%.

Відомо, що порода була затверджена ще в 1993 році. Однак, до цього часу вівці відрізняються між собою за типом вовнового покриву, тобто в одному стаді зустрічаються тварини з напівгрубою, грубою, напівтонкою вовною.

Таблиця 3 - Розподіл вівцематок за довжиною косиць і типом вовнового покриву

Групи	Тип вовни	Довжина, см		Спів відношення пухово-перехідної зони до ості	Жива маса, кг	Настриг вовни, кг		Кількість тварин %
		косиця	Підшерстя			немитої	митої	
I	неоднорідна напівгруба	17,9	12,0	0,67	43,2	2,8	1,9	32,1
II	неоднорідна груба	23,4	12,2	0,52	41,5	2,6	1,7	28,4
III	неоднорідна груба	23,8	8,2	0,34	39,5	2,4	1,6	25,8
IV	однорідна напівтонка	10,0	-	-	40,1	2,5	1,7	13,7

Слід зазначити, що вовна овець української гірськокарпатської породи на відміну від тонкої і напівтонкої складається з трьох видів волокон: ості, перехідних волокон, грубого пуху.

В одному з господарств нами було проведено розподіл вівцематок за типом вовнового покриву. Встановлено, що в одному стаді можна виділити 4 групи тварин.

Встановлено, що тварин із напівгрубою вовною всього 32,1%. Це вівці бажаного напрямку. У них руно косичної будови, обтічне, закрите, достатньо вирівняне, косиці еластичні, злегка хвилясті, складаються з пружного пуху, перехідних волокон та незначної кількості тонкої ості без сухих і мертвих волокон.

Довжина ості над пухом і перехідними волокнами не більше третини довжини всієї косиці, і співвідношення пухово-перехідної зони до загальної довжини косиці становить 0,60 і вище, що відповідає завданням поставленим перед авторами породи.

У другу групу були виділені тварини з грубою вовною, у яких співвідношення пухово-перехідної зони до довжини косиць становить 0,52. В овець цієї групи косиці довші і менш еластичні, складаються з пуху, перехідних волокон і середньою за тониною ості.

Тварини третьої групи мають більш грубу ость, косиці довжиною 23,8см, підшерстя 8,2см, співвідношення до довжини косиці – 0,34.

У зв'язку з довгою і грубою остю і малою кількістю пухової зони вовна III групи не має характерного килимового напрямку. Тварини цієї групи підлягають періодичному схрещуванню з плідниками покращуючої породи (цигайської або помісями з нею), з метою збільшення довжини пуху, скороченню і потоншенню довжини ості.

До четвертої групи відібрані тварини з вовною штапельно - косичної будови, яка містить багато грубого пуху, а перехідний волос утворює косички. У цілому, вовна однорідна і відноситься до групи напівтонкої помісної цигай х однорідної.

Слід зазначити, що тварини I групи мають менше остьових волокон на 4,2-14,2%, більше перехідних на 12,5-14,3% і пухових на 18,5-26,7%, ніж тварини II і III груп. При цьому слід відмітити, що за живою масою на 4.1-9,4% і настригом вовни на 7,6-16,7% тварини I групи з неоднорідною напівгрубою вовною переважають тварин інших груп.

Таким чином, нами встановлено, що в стадах переважають тварини з грубою вовною (54,2%).

У даний час проводиться робота по формуванню стад з напівгрубою вовною. З цією метою значну увагу слід приділяти формуванню основного стада баранів-плідників, які б сприяли зміні типу вовнового покриву та підвищенню продуктивності овець.

Для цього в стадах використовувати тільки баранів-плідників з напівгрубою вовною та співвідношеннями пухово-перехідної зони до ості не менше 0,6.

При наявності у вовні довгої, грубої, сухої ості та короткого пуху при коефіцієнті 0,25-0,35 виробу, особливо ліжники, мають нижчу якість.

Відомо, що при створенні української гірськокарпатської породи овець брали участь цигайські плідники, а буковинський тип асканійської м'ясо-вовнової створювали на цигайській основі.

Тому для покращення вовни у гірськокарпатських овець використовували плідників буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною міцної конституції, з довжиною вовни 13-15 см, товщиною волокон 48-50 якості, які пристосовані до місцевого клімату.

Одержані помісі мали руно косичної будови, що дуже важливо для гірськокарпатських овець, напівгрубу, білу шовковисту вовну без сухих і мертвих волокон.

Використання цих плідників сприяло зменшенню довжини ості на 14,7% (з 19 см до 16,2 см) збільшенню пухової зони на 78,3% (з 4,6 см до 8,2 см та покращенню співвідношення пуху до ості в 2,1 рази, що становить 0,51 проти 0,24.

Неоднорідна напівгруба вовна завдяки вдалому співвідношенню ості, перехідного волосу та пуху є цінною сировиною для виробництва ліжників, ковдр та інших виробів.

У зв'язку з низьким рівнем селекційної роботи в більшості стад овець регіону з'явилася значна кількість тварин чорного забарвлення, що не відповідає вимогам до української гірськокарпатської породи з білою напівгрубою вовною.

Було проведено схрещування чорних гірськокарпатських вівцематок з плідниками буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною.

Встановлено, що при схрещуванні чорних маток з білими баранами буковинського типу народилось 43,5% білих ягнят, 17,4% плямистих і 39,1% ягнят чорного забарвлення при плодючості 135,2%.

При схрещуванні вівцематок гірськокарпатської породи білого забарвлення з баранами плідниками буковинського типу гомозиготних за білим забарвленням одержано тільки 68,3% білих ягнят, 9,5% чорних і 22,2% плямистих при плодючості 139,1%.

Появу чорних ягнят при використанні баранів буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи, домінуючих за білим забарвленням, на білих та чорних вівцематках можна пояснити тим, що частині гірськокарпатських тварин притаманне домінантне чорне забарвлення, яке властиве місцевим вівцям (цуркан, цакель, рацка).

Поступове вибракування чорних тварин та поповнення стад вівцями білого забарвлення з високими показниками продуктивності сприятиме найближчим часом створенню популяції тварин, які будуть відповідати вимогам стандарту української гірськокарпатської породи.

Крім того, нами встановлено, що при схрещуванні гірськокарпатських маток з плідниками буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи помісні тварини більш інтенсивніше росли і розвивалися. Так, ярки в річному віці досягли живої маси 36,4 кг, що на 30% переважали місцевих тварин при високій життєздатності.

Висновки. Використання м'ясо-вовнових баранів буковинського типу в господарстві І.П.Гуз сприяло підвищенню плодючості на 27%, настригу вовни на 28,2%, якості вовни і виходу товарного молока в 2 рази більше, ніж від місцевих овець.

Вперше було отримано від вівцематки по 79,1 кг товарного молока, або 20 кг бринзи, що дуже важливо для рентабельності господарств гірського регіону.

Таким чином, роботи, які спрямовані на підвищення продуктивності гірськокарпатських овець дозволять ефективніше використовувати природні угіддя Карпат та зберегти унікальну породу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Височанський Ф.Д. Резерви підвищення продуктивності овець у колгоспах Путильського району Чернівецької області. // Вівчарство. Респ. міжвід. тем. наук. збірник. К. Урожай, 1983 - Вип. № 22. – С. -70-73.
2. Ганцяк В.Ю. Мясные качества помесных цыгай х горно-карпатских овец и их шубно-меховая продукция. // Автореф. дис. канд. с.-х. наук – Камянец-Подольский: 1974. – 32с.
3. Гульчій М.М. Особливості виробництва продуктивності вівчарства по Верховині. // Вівчарство. Респ. міжвід. тем. наук. збірник. К. Урожай, 1978 - Вип. № 17. – С. -99-105.
4. Куреда В.И. Выращивание и нагул сверхремонтных баранчиков на улучшенных и культурных пастбищах Карпат. // Автореф. дис. канд. с.-х. наук – Львов. 1974. – 26с.
5. Мартишин О.М. Продуктивні якості гірськокарпатських і помісних овець різних варіантів схрещування в гірській зоні Карпат. // Автореф. дис. канд. с.-г. наук. – В. Бахта: 1993 – 22с.
6. Михновський Д.Г. Овцеводство. 1963. С. 346-355.
7. Петришин М.А. Использование баранов пород советской мясо-шерстной и финский ландрас для повышения продуктивности и воспроизводство длительной способности горнокарпатских овец. // Автореф. дис. канд. с.-х. наук – Дубровицы Московской обл.: 1989. – 16с.
8. Степанов Д.Г. Справочник по овцеводству. Київ. „Урожай”, 1979.
9. Сулима Я.Ф. Порода овець народжена в Українських Карпатах. // Вівчарство. Міжвід. тем. наук. збірник. К.: Аграрна наука, 1995. – Вип. № 28. – С. 18-19.
10. Теряк В.І., Сойма І.І. М'ясна продуктивність молодняка гірськокарпатських овець після стійлової відгодівлі. // Вівчарство. Респ. міжвід. тем. наук. збірник. К. Урожай, 1982 - Вип. № 21. – С. -49-51.